

Val '94

Spekulationin í okkara rentuskattaskipan var steðgað 20 ár ov seint, sigur Atli Dam:

Peningamaskinan

Í hesum tíðum, har leitanin eftir politiskum syndabukkum tekur høvuðsorkuna hjá mongum, ið ongan tíð eru vís í, at tey hava tváð sær sjálvum nóg ofta upp um albogarnar, verða mong brek, sum eru í sjálvari samfelagsskipanini, lóggávuni og rættindabýtinum, ikki lýst í kjakinum, men helst við vilja burturtagd, nú orðaskiftið og krókatúlið mest er farið at líkjast persónsjagstran.

At slík brek tí hava kostað og framvegis kosta okkum dyrt, tí ideologiski skilnaðurin ímillum flokkar forðar rationcellum og rættvísium loysnum, ella bert loyvir hálvum loysnum, taka hesir sjálgjördu »analytikarar« ella kannarar? og dómarar ikki upp á tungu.

Ein hin dýrasti kleppurin hjá tær og mær, sum rindaðu og rinda skatt av øllum vinnum krónum, var hin serføroyska skattningin av rentuinnøkum og rentuútreiðslum.

At javnaðarflokkinum eydnaðist at avmarka rentuspekulationina í hesum kanska torførasta valskeiði, vit vita um, er tí eitt vundið stórmál, ið má metast høgt, og sum eftirtíðin serliga fer at meta høgt.

Men neyðugt er framvegis at verja her, tí tónarnir av ymsum lokkuðarpum eru aftur farnir at hoyrast.

Serliga Finnogi Arge og Helgi Fossadal, men eisini fólkafloksmenn hava júkað um ov høgan rentuskatt og figgjarognaravgjaldið sum orsök til at peningastovnarir fáa ov lítið av kapitali, men hetta er ósatt. Bankin hevur sum so ongan kapitaltørv, tað sigur ágóði hans uttanlands. At hann hevur ov lítið eigin og ongan vilja til at seta nakað í

gongd aftur er annað mál.

Tíverri týkist hann heldur ikki at vera sloppin burtur úr gomlu syndini, sum gongur út uppá dupultspekulation í at seta høga rentu og eykarentu á rakstrarkontu vinnulívsins, hóast sama vinnulív væl kann eiga eins stóra innistøðu á figgjarkonto.

Heldur ikki hetta verður loyst við broyting av rentuskattaprosentinum.

Rentuskattaspekulationin kann gerast eins skaðilig og hon hevur verið, verður ikki hildið fast við ein politikk, ið miðar ímóti heilt at burturbeina møguleikan fyri rentuspekulation hjá summum uppá annars kostnað.

Stjól við báðum ørnum

Flestu kenna einarmdu tjóvarnar – spælmaskinurnar – har tú stingur 25 oyru í eina foyru og hálur í armin á síðuni av maskinuni og hjól fara at mala. Av og á fært tú »jack pot« og hópur av 25 oyrum loypa tær í føvningin.

Hjá tí, sum er heppin – og dugir at gevast við »jack-pot« – er talan um eina peningamaskinu, men flestu gevast ikki fyrr enn ov nógv – ella øll – 25 oyru eru horvin í búkin á maskinuni, sum nú gerst verulig peningamaskina hjá cigaranum, ið tømir hana regluliga.

Hóast alt rindar hann, ið spælir á »ein armda« vanligu 25 oyruni sjálvur, og ábyrgdast missin.

Men føroyska rentuskattaskipanin var veruliga ein fullkomin peningamaskina.

Hon gav vinning hvørja ferð og skapti soleiðis pening til hansara, ið spældi.

Hesin koyrði tó ongan tíð eitt 25 oyra í, men hvørja ferð hann hálaði í armin dattu hundradvís av krónum í opna fangið, og innskotið vóru skattatjekkar, spælarin skrivaði út uppá teg og meg, men ongan tíð seg sjálvur.

Hendan maskina, sum soleiðis skapti pengar úr ongum – allarminst nakrari produktivari framleiðslu – mátti tí sjálvsagt hava ikki bert ein men fleiri armar at stjála við, og innskotini ikki bert skattaspard 25 oyru ella rentur av húsalánum, men sett í »system« milliónavis av lántum spekulatións-krónum, sum bankarnir sjálvsagt máttu hava innistandandi á bók í trygd, men hetta var jú lagamanni, tí skatturin av hesum var einans 5,5%, meðan skattasparingin av »lánum« var 42%.

20 ár ov seint

Tá landsstýri var skipað í jan. 1991, fekt við neyð og deyð semja um at avmarka hendan legaliseraða stuldur nakað, tí nú komu avmarkingar, sum steðgaðu spekulatión tá komið var upp ímillum 1 og 2 milliónir fyri hvønn spælaran, og framvirkandi ikki spælast við forbrúkslánum.

Sum sagt kunnu vit gleðast um avmarkingina, men hon kom 20 ár ov seint, soleiðis at rentuskattaskipanin, ið skuldi fremja uppsparing, gjørdist ein høvuðsor-søkt til at bankarnir kvældu seg sjálvar í »fiktivari« uppsparing og soleiðis gövu upp ond.

Høvdu vit av illum fingið hesar avmarkingar miðskeiðis í 80'unum, tá landsstýrið royndi at koma á tal við bankarnar, sum noktaðu

at viðgera hetta vandamál, høvdu teir kanska longu verið væl fyrri. Í hvussu er eftir styttri respiratorviðgerð.

Forsprákararnir

Serliga seinnu helvt av sjevtíðrunum og øll átíttíðini stríddist javnaðarflokkurin fyrri at rætta hesi brek, so samfelagið skuldi orka at bera tann rentufrádrátt, ið ætlaður var at fremja íbúðarbygging hjá vanligum fólki, men borgarligu flokkarnir, sambands-, fólka- og sjálvstýrisflokkurin, bardust sum úlvur á skóg ímóti og tí gjørdist skaðin so stóru áðrenn snarað varð fyrri.

Serliga nevndarformaðurin í Sölvinnubankanum og stjórni í Føroya Banka vardu við hond og fót spekulatiónina og saboteraðu allar royndir at hava eitt eftirlit.

Landsbankin var óneyðugur, søgdu teir, og skuldi har piparið grøt og p-talið mátti ikki koma í nánd av bankakontum.

Í 1985 gav landsstýrið skattamyndugleikunum boð um at kanna rentuspekulationina. Hetta skuldi gerast í samstarvi við peningastovnarir, ið vóru positivir at byrja við.

Men pípan fekk skjótt annað ljóð, og peningastovnarir noktaðu at samstarvið. Tí mátti skattavaldið gera arbeiðið við hond, og tað tók so langa tíð at skeiðið 85-89 rann. Í 89-90 stýrdu teir borgarligu, so bót fekt ikki á fyrr enn í 1991, tá alt ov stóru skaði var hendir.

Navnafaðirin

Fyrrverandi yvirlivsmaðurmaðurin danski, Kresten Sørensen professari, spurdi

Í 1985 gav landsstýrið skattamyndugleikunum boð um at kanna rentuspekulationina. Hetta skuldi gerast í samstarvi við peningastovnarir, ið vóru positivir at byrja við. Men skjótt fekk pípan annað ljóð, og peningastovnarir noktaðu at samstarvið, skrivar Atli Dam ímillum annað

meg á fundi á lærda háskúlanum í Odense, um hvussu nógv dansku kreditfeløgini spældu við í »Peningamaskin-« Eg segði, sum rætt var, at tað gjørdi tey ikki beinleiðis sjálvi, men at tann ríviligi avlopskapitalur, sum kreditfelagsláníni skaptu í bankunum, av hesum og viðskiftafólki í aðru syftu varð nýttur eina ferð eyka til at spæla á maskinuni við, heldur enn at verða settur í dansk virðisbrøv beinanvegin.

Kresten Sørensen var soleiðis fyrsti maður, eg hoyrði skíra føroysku rentuskattaskipanina »Peningamaskin-«, ið tú ábyrgdarfritt kundi spæla á.

Rættuliga lýsandi heiti. Annað mál er so, at skattavaldið átti at havt møguleika at nokta rentufrádrátt fyrri slíkar óveruligar rentur, ið onki høvdu við upprunaendamálið at gera, og sum heldur onki skapti á øðrum økjum, men hetta hildu menn seg ikki hava heimild til.

Má ikki henda aftur

Havandi í huga, at tú kundi læna t.d. 15 mio. kr., seta tær á bók til at »cleara« við, tá umstøðurnar kravdu hetta og samstundis kundi viðka nýtslutmøguleika tín við fleiri hundradúsund krónum árliga, er loysnin í dag als ikki at minka rentuskattaprosentið, sum teir eru farnir at agitera fyrri. Hetta prosent er einans 22%.

Tvørturímóti er neyðugt at minka munin ímillum

rentufrádrátt í skatti og skatt av rentuinnøkum til eini 5%. Tá tekur tú spekulatiónina heilt burtur, men hetta kann bert gerast so líðandi, tí rentubyrðan av sethúsálánum er sera tyngjandi, og hon vil altíð krevja serligar skipanir, og tær mugu smíðast so hvørt.

Figgjarognaravgjaldið er sambært lógini bert galdandi í 1994, og tað tænar ongum endamáli at taka seinasta hálvárgjaldið av, hetta lættir ikki um hjá nøkrum, men tyngir tvørturímóti hjá teim, ið onki eiga, men so mugu rinda tað, sum kemur at resta í aðrar vegir.

Figgjarognaravgjaldið er onginn rættvís skattning, tí tað rakar minst tey, sum syrgdu fyrri at heysta í 80'unum, men tað er so eitt »eingangsgjald«, spararnir ikki fara av knóranum av.

Tað er rættuliga óskiljandi, at umboð fyrri borgarligu flokkarnar, sum sjálvi hava livað so djúpt í hesum peningaspæli, nú tora at tala fyrri at seta pengamaskinuna í gongd aftur.

Atli P. Dam

